

MIPA**Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelma**www.a-klinikka.fi/mipa

Järjestötoiminta monimuotoista – tutkimusta tarvitaan lisää

Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen tutkimusohjelman (MIPA) tutkimusseminaari ”Järjestöjen toimintaprofiilit, toimintoihin osallistuneiden hyvinvointi ja kokemusosaaminen” kokosi noin 60 kuulijaa. Seminaarissa esiteltiin ja kommentoitiin tutkimusohjelman ensimmäisen kaksivuotiskauden tutkimushankkeiden keskeisiä tuloksia. Tulokset perustuivat 1) järjestökyselyyn (vastaajina 215 yhdistystä tai järjestöä), 2) hyvinvointikyselyyn (vastaajina 1092 järjestöjen palvelujen käyttäjää tai toimintoihin osallistunutta) ja 3) kokemusosaamista koskeviin selvityksiin (vastaajina 87 työntekijää ja 165 vapaaehtoista, vertaista tai kokemusasiantuntijaa).

Päihde- ja mielenterveysyhdistysten toimintaprofiilit näyttävät samankaltaisina

Tutkija *Sari Jurvansuu* tarkasteli puheenvuorossaan päihde- ja mielenterveysyhdistysten toimintaprofiileja. Jurvansuu totesi, että paikallisten päihde- ja mielenterveysyhdistysten toiminnan painopisteet näyttävät samankaltaisina ja niiden toiminnassa yhdistyy huomattavan usein päihde- ja mielenterveystyö. Ainoastaan palveluiden tuottamisen merkitys oli huomattavasti suurempi päihdeyhdistyksissä. Paikallisyhdistysten toiminnan painopisteitä ovat vapaaehtoistoiminta, vertaistoiminta sekä harrastus- ja virkistystoiminta. Vertaistoiminnan ja asiantuntijatoiminnan merkitys on suurempi niiden paikallisyhdistysten toiminnassa, jotka toimivat väestöpohjaltaan suurella toiminta-alueella, kuten suurissa kaupungeissa. Vertaistoiminnan muodot olivat jossain määrin erilaiset: mielenterveysyhdistyksissä vertaisuus toteutui useammin vertaistukiryhmissä, päihdeyhdistyksissä toiminnallisena ja verkkovälitteisenä vertaisuutena. Puolet aineiston yhdistyksistä toimi täysin vapaaehtoisvoimin. Huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyvä toiminta korostui päihdeyhdistyksen toiminnassa. Kotiin vietävät palvelut kuuluivat joka viidennen päihdeyhdistyksen ja joka kymmenennen mielenterveysyhdistyksen toimintaan. Joka neljännen paikallisyhdistyksen toimintaan kuului omais- ja läheistyö ja omaistyötä tekevät yhdistykset profiloituivat voimakkaimmin kohderyhmänsä edunvalvojiksi.

Erikoistutkija *Juha Peltosalmi* (Soste ry) totesi kommenttipuheenvuorossaan, että selvitysten perusteella päihde- ja mielenterveysyhdistysten toiminta näyttää ammatillisempina kuin muissa sosiaali- ja terveystieteen paikallisyhdistyksissä. Näin on siitä huolimatta, että mielenterveys- ja päihdeyhdistysten tausta ja perustaminen tavat ovat olleet hyvin monimuotoisia. Päihde- ja mielenterveysyhdistysten toiminnalle luontaista on myös kuntoutumisen edistäminen.

Järjestöjen toiminta tavoittaa heikossa asemassa olevia ja tukee heidän selviytymistään

Vanhempi tutkija *Tuuli Pitkänen* tarkasteli tehdyn hyvinvointikyselyn perusteella päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toiminnassa mukana olleiden osallistumisen perusteita sekä kokemuksia hyvinvoinnista ja toimintakyvystä. Hyvinvointikyselyn vastaajista 512 oli päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toiminnassa mukana oman ongelman, 148 läheisen ongelman ja 432 jonkin muun syyn johdosta. Kyselyn tuloksista ilmeni haasteiden kasaantuminen. Vastaajat, joilla oli arjessa selviytymisessä vaikeuksia ja toimintakyvyn vajeita, tunsivat, etteivät he ole yhdenvertaisessa asemassa muiden kansalaisten kanssa. Kyselyaineiston perusteella huono-osaisuuden kokemukseen heijastuu muun muassa pitkäaikaistyöttömyys, pitkäaikaissairaus, asunnottomuus ja hoidon puutteet. Merkittävä havainto oli, että haastavissakin elämäntilanteissa ihmiset näkivät myös toivonpilkahduksia. Oman ongelman vuoksi järjestöjen toiminnassa mukana olleet arvioivat, että järjestöosallisuus oli kohentanut muun muassa heidän arkensa sujumista, perhesuhteita, mielen vireyttä ja elämänlaatua.

Arviointi- ja kehittämispäällikkö *Tuomas Koskela* (STEA) totesi kommenttipuheenvuorossaan, että viimeisten tutkimustulosten (THL/ATH-tutkimus) mukaan miehistä 21,1% ja naisista 19,4% osallistuu järjestötoimintaan. Osallistumisaktiivisuus on viime vuosina hieman vähentynyt vuosittain. Aktiivisimpia ovat iäkkäät naiset. Koskela haastoi päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toimijoita pohtimaan, miten tieto päihde- ja mielenterveysjärjestöistä ja niiden toiminnoista saadaan välitettyä voimallisemmin kansalaisille. Päihde- ja mielenterveysjärjestöt, kuten muutkin järjestöt, joutuvat kilpailemaan kansalaisten huomiosta ja osallistumisesta. Miten voi kuvata ”järjestötoiminnan houkuttelevuutta”? Järjestölähtöisen tutkimuksen tehtäväksi Koskela näki mm. laajentaa ja täsmentää tietoa siitä, miksi ihmiset osallistuvat järjestötoimintaan, mitkä tekijät vaikuttavat taustalla ja millaisia vaikutuksia toiminnalla on ihmisten elämään.

Vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus ovat järjestötoiminnan ydintä

Tutkija *Päivi Rissanen* kertoi, että järjestöjen toimintaan osallistuvat pitivät vapaaehtoisuutta, vertaisuutta ja kokemusasiantuntijuutta päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toiminnan tärkeinä lähtökohtina, jopa ideologisena perustana. Rissanen korosti, että vapaaehtoisen, vertaisen, kokemusasiantuntijan ja jopa työntekijän roolit voivat kulkea rinnan tai toisiinsa yhdistyen ihmisen järjestöosallisuuden polulla. Osallisuus päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toiminnassa – aktiivisuus, tekeminen, halu olla hyödyllinen ja vaikuttaa järjestöjen ja palvelujen kehittämiseen, kokemus mielekkyydestä – voi toimia myös polunpäänä työelämään. Lisäksi osallisuus järjestötoiminnassa tarjoaa kuntoutujalle yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavan.

Kommenttipuheenvuorossaan kokemusasiantuntija *Yrjö Kumpula* kertoi elämänvaiheistaan ja noin kolmen ja puolen vuoden päihdekuntoutumisprosessistaan. Yrjö kannusti päihde- ja mielenterveystoipujia pitämään kiinni oikeuksistaan tuleen ja palveluihin, vaikka se usein vaatii paljon työtä viran-

omaisten kanssa. Yrjön kuntoutumisen perustana ovat olleet järjestöjen ja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, hengellisyys sekä psykoterapia. Tällä hetkellä Yrjö työskentelee päivän viikossa kokemusasiantuntijana Sipoon sosiaali- ja terveysasemalla.

Järjestötyöpajassa keskusteltiin alkavista tutkimushankkeista

Tutkimusseminaarista siirryttiin lounaan saattamana *järjestötyöpaja* -työskentelyyn. Työpajatyöskentely käynnistyi dosentti *Jorma Niemelän* alustuksella. Niemelän mukaan järjestöt toimivat vahvasti innovaatio- ja tutkimusintensiivisessä yhteiskunnassa. Hän tarkasteli rinnan arvopohjaista toimintaa, kokemustietoa ja tieteellistä tietoa. Hän konkretisoi tätä esimerkillä, jos ”järjestön arvona on esimerkiksi inklusion edistäminen, järjestön tulee edistää myös inklusioon liittyvän tieteellisen tiedon tuottamista”. Niemelä katsoi laajapohjaisen, monitahoisen yhteistyön mahdollistavan järjestölähtöisen ja järjestöjen toiminnan kehittämistä tukevan tutkimuksen tekemistä.

Alustuksen jälkeen käynnistyi yhteinen työskentely ”Viisaat päät yhteen”, jota virittivät *Mikael Söderström* ja *Ari Terävä* (Verkottaja -hanke). Tavoitteena oli toiminnallisen työskentelyprosessin keinoin työstää MIPA -tutkimusohjelman toisen vaiheen tutkimushankkeita. Työskentely tapahtui kolmessa työryhmässä. Ensimmäisessä ryhmässä keskusteltiin siitä, mikä oikeastaan tekee järjestöstä järjestön, toisessa hyvinvointilähtöisestä terveyden edistämisestä ja kolmannessa vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden erityispiirteistä toipumisen tukemisessa. Lopuksi ryhmien ”työnohjaajat” tutkijat eli avainhenkilöt esittivät työskentelyn yhteenvedot.

Seminaari- ja työpajapäivä päättyi toteamukseen: *Tarvitaan toteutetun toiminnan ja tutkitun tiedon arviointia ja pohdintaa siitä, miten päihde- ja mielenterveysjärjestöjen toiminta sijoittuu kansalaisyhteiskunnassa ja uudistuvissa SOTE-raketeissa.* Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen roolia ja toimintaa SOTE-kentällä kuvaa moninaisuus. Tulevaisuudessa tarvitaan toimintojen ja niiden sisällön uudelleen muotoilua.

Seminaarin ja työpajan esitykset ja tallenteet löytyvät MIPA -hankkeen sivuilta:

<http://a-klinikka.fi/tietopuu/jarjestotutkimusohjelma/tapahtumat>

Koosteen kokosivat Jari Helminen & Jouni Tourunen